

Μαρία Πουρνάρα

ΕΠΙΠΕΔΟ Γ2

Δραστηριότητα κατανόησης γραπτού λόγου για εξάσκηση στις εξετάσεις Πιστοποίησης Ελληνομάθειας

Ο συντάκτης του περιοδικού στον οποίο στάλθηκε το παρακάτω κείμενο, στην προσπάθεια σελιδοποίησής του, το μπέρδεψε βάζοντας σε λάθος σειρά τις παραγράφους του. Διαβάστε το προσεκτικά και προσπαθήστε να βάλετε τις παραγράφους στη σωστή σειρά, σημειώνοντας τα νούμερα 2, 3, 4, 5, 6 κάτω από κάθε παράγραφο, όπως στο παράδειγμα. Οι απαντήσεις που πρέπει να συμπληρώσετε είναι πέντε χωρίς το παράδειγμα.

Γραφή και ελληνική γλώσσα

Ο μεγάλος αριθμός των αθηναϊκών επιγραφών έχει συσχετιστεί με την έννοια της διαφάνειας που θεωρείται βασικό χαρακτηριστικό της δημοκρατίας και σύμφωνα με τη σύγχρονη πολιτική θεωρία αλλά και σύμφωνα με τα κείμενα των αρχαίων. Για παράδειγμα, στις *Ικέτιδες* του Ευριπίδη ο Θησέας λέει ότι οι γραπτοί νόμοι είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της δημοκρατίας, ενώ ο τύραννος κρατάει τους νόμους μόνο για τον εαυτό του. Το σημαντικότερο, υπεύθυνοι για τη σύνταξη και τη δημοσιοποίηση των κειμένων αυτών ήταν απλοί πολίτες, που αποκτούσαν επαρκή γνώση γραφής και ανάγνωσης μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας ή παρακολουθώντας ιδιωτικά μαθήματα. Εν ολίγοις, θα λέγαμε ότι δεν είναι η απλότητα ενός συστήματος γραφής αλλά οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που καθορίζουν ποιος μπορεί να μάθει να γράφει και να διαβάζει, και σε ποιο βαθμό.

.....1.....

Πρόκειται για ιδιωτικού χαρακτήρα χαράγματα που απλοί άνθρωποι χάραζαν, συνήθως μετά το ψήσιμο του πηλού, είτε πάνω σε αγγεία ή πήλινες πινακίδες είτε σε άλλα αντικείμενα, όπως αναθηματικά, ορειχάλκινα ή πέτρινα, αγαλματίδια. Το περιεχόμενο των πρώιμων επιγραφών -ονόματα και απλές σκέψεις είτε για στιγμές ιδιωτικής διασκέδασης με χορό και πιωτό είτε για θέματα λατρείας-. αντιδιαστέλλει τη νέα αλφαβητική γραφή από τη γραμμική Β, που, όπως είδαμε, τη χρησιμοποιούσαν κυρίως ανακτορικοί γραφείς για τα επίσημα αρχεία και μερικές φορές και τεχνίτες για την επικοινωνία τους σε ένα πολύ περιορισμένο κύκλο. Αντίθετα, οι πρώιμες αλφαβητικές επιγραφές μάλλον ήταν προϊόντα απλών ανθρώπων, που δεν ήταν επαγγελματίες γραφείς.

.....

Οι Επιζεφύριοι Λοκροί, αποικία στη Νότια Ιταλία, ήταν από τις πρώτες πόλεις που απέκτησαν γραπτούς νόμους κάπου στα μέσα του 7ου αιώνα, ενώ στις αρχές του 6ου αιώνα ο Σόλωνας προσπάθησε να δώσει λύση στον εμφύλιο σπαραγμό που κατέτρεχε την Αττική με γραπτούς νόμους. Σε διάφορες ελληνικές πόλεις οι κατάλογοι ονομάτων αξιωματούχων χρησίμευαν ως χρονολογικό σύστημα. Στην Αθήνα διατηρούσαν κατάλογο των επωνύμων αρχόντων από το 683/2 π.Χ., ενώ για τη Σπάρτη πολλοί πίστευαν ότι υπήρχε κατάλογος εφόρων από το 754 π.Χ. Επίσης, ο σοφιστής Ιππίας ο Ηλείος, μετά από έρευνα στον ναό

του Δία, κατήρτισε, γύρω στα 400 π.Χ., πλήρη κατάλογο των νικητών στους Ολυμπιακούς αγώνες στο αγώνισμα δρόμου (στάδιον) από την ίδρυσή τους ως τις μέρες του. Στην προσπάθειά του οφείλουμε την ακριβή χρονολόγηση των πρώτων Ολυμπιακών αγώνων το 776 π.Χ., μια και ο κατάλογος των ολυμπιονικών χρησίμευσε ως γενικό χρονολογικό σύστημα για τους Έλληνες των μεταγενέστερων χρόνων.

.....

Στα μέσα του 8ου αιώνα π.Χ. χρονολογούνται οι πρώτες ελληνικές αλφαβητικές επιγραφές που προέρχονται είτε από την ελλαδική χερσόνησο, όπως η παλιότερη επιγραφή, έμμετρη, σε υστερογεωμετρική [οινοχόη από το Δίπυλο της Αθήνας](#) (περ. 740 π.Χ.), είτε από τα νησιά του Αιγαίου, όπως η επιγραφή σε ροδιακό σκύφο (περ. 720 π.Χ.) ή η επιγραφή σε μεγάλο πίθο από τη Φαιστό της Κρήτης (πριν από το 700 π.Χ.). Επίσης, από τις Πιθηκούσες της Κάτω Ιταλίας, την αρχαιότερη ελληνική αποικία στη Δύση, προέρχεται η πιο μεγάλη επιγραφή, έμμετρη και πάλι, αυτών των χρόνων (κάπου στα 750-700 π.Χ.) χαραγμένη πάνω [στην κοτύλη του Νέστορα](#)[8].

.....

Αν και η πλούσια λογοτεχνική παραγωγή των αρχαίων Ελλήνων απαγγελόταν προφορικά και δεν διαβαζόταν, η διάσωσή της εξασφαλίστηκε χάρη στη γραφή. Τον 6ο αιώνα, στα χρόνια του τύραννου Πεισίστρατου, καταγράφηκαν στην Αθήνα και τα ομηρικά έπη που από τα μέσα του 8ου αιώνα είχαν πάρει, λίγο πολύ, σταθερή μορφή. Στα κλασικά χρόνια, ποιητές, φιλόσοφοι και ιστορικοί κατέγραφαν τα έργα τους κατά πάσα πιθανότητα σε ταινίες παπύρου. Λέγεται ότι ο φιλόσοφος Ηράκλειτος ο Εφέσιος κατέθεσε το χειρόγραφο του στον ναό της Άρτεμης στην Έφεσο (500 π.Χ.) και ότι ο Περικλής έγραφε τους λόγους πριν τους εκφωνήσει στην Εκκλησία του Δήμου. Στο β' μισό του 5ου αιώνα καλλιτέχνες, λογοτέχνες και φιλόσοφοι, όπως ο αρχιτέκτονας του Παρθενώνα Ικτίνος, ο τραγικός ποιητής Σοφοκλής, ο γλύπτης Πολύκλειτος, ο φιλόσοφος Αναξαγόρας, έγραψαν τις απόψεις τους για προβλήματα της τέχνης τους και της επιστήμης, ενώ παράλληλα άρχισαν να κυκλοφορούν εγχειρίδια για διάφορες τέχνες (τέχναι), όπως η ρητορική, η ιατρική. Τον 4ο αιώνα, ο ρήτορας Ισοκράτης άσκησε επιρροή όχι εκφωνώντας λόγους από το βήμα της Εκκλησίας του Δήμου, αλλά κυκλοφορώντας τους λόγους του σε γραπτή μορφή. Την ίδια εποχή ο φιλόσοφος [Πλάτωνας](#) διατύπωσε επικρίσεις κατά της γραφής· την αντιμετώπισε ως μέσο ακατάλληλο για την αληθινή γνώση.

.....

Με λίγα λόγια, θα λέγαμε ότι οι Έλληνες κατά τους πρώιμους αρχαϊκούς χρόνους χρησιμοποίησαν τη νέα, ευκολομάθητη γραφή για να σημαδέψουν τα ιδιόκτητα αντικείμενά τους και για να αυτοδιαφημιστούν -κάτι που ταίριαζε στον ανταγωνιστικό κόσμο των αρχαϊκών χρόνων- αλλά και για να τιμήσουν τους θεούς τους. Με την πάροδο του χρόνου η γραφή άρχισε να εξυπηρετεί ανάγκες σε όλο και περισσότερους τομείς της καθημερινής ζωής. Οι έμποροι μπορούσαν να καταγράφουν πράγματα χρήσιμα για τους ίδιους, οι τεχνίτες να υπογράφουν τα προϊόντα τους, και οι ποιητές να καταγράφουν την ποιητική τους δημιουργία. Μέσα στον 7ο αιώνα, όταν έντονες κοινωνικές συγκρούσεις συντάραξαν τις πόλεις του ελλαδικού χώρου και δημιουργήθηκαν αποικίες, δηλ. νέες ελληνικές

κοινότητες, από τη Μαύρη Θάλασσα ως τα στενά του Γιβραλτάρ, η γραφή αναδείχτηκε σε μέσο που μπορούσε να περιορίσει την αστάθεια, τη σύγχυση και την ασυδοσία.

.....

[Άννα Μίσσιου](http://www.greek-language.gr) , Γραφή και ελληνική γλώσσα, 2007, www.greek-language.gr

Μαρία Πουρνάρα, φιλόλογος, Παρίσι

Απαντήσεις:

Ο μεγάλος αριθμός των αθηναϊκών επιγραφών έχει συσχετιστεί με την έννοια της διαφάνειας που θεωρείται βασικό χαρακτηριστικό της δημοκρατίας και σύμφωνα με τη σύγχρονη πολιτική θεωρία αλλά και σύμφωνα με τα κείμενα των αρχαίων. Για παράδειγμα, στις *Ikétiδες* του Ευριπίδη ο Θησέας λέει ότι οι γραπτοί νόμοι είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της δημοκρατίας, ενώ ο τύραννος κρατάει τους νόμους μόνο για τον εαυτό του. Το σημαντικότερο, υπεύθυνοι για τη σύνταξη και τη δημοσιοποίηση των κειμένων αυτών ήταν απλοί πολίτες, που αποκτούσαν επαρκή γνώση γραφής και ανάγνωσης μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας ή παρακολουθώντας ιδιωτικά μαθήματα. Εν ολίγοις, θα λέγαμε ότι δεν είναι η απλότητα ενός συστήματος γραφής αλλά οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που καθορίζουν ποιος μπορεί να μάθει να γράφει και να διαβάζει, και σε ποιο βαθμό.

.....1.....

Πρόκειται για ιδιωτικού χαρακτήρα χαράγματα που απλοί άνθρωποι χάραζαν, συνήθως μετά το ψήσιμο του πηλού, είτε πάνω σε αγγεία ή πήλινες πινακίδες είτε σε άλλα αντικείμενα, όπως αναθηματικά, ορειχάλκινα ή πέτρινα, αγαλματίδια. Το περιεχόμενο των πρώιμων επιγραφών -ονόματα και απλές σκέψεις είτε για στιγμές ιδιωτικής διασκέδασης με χορό και πιτό είτε για θέματα λατρείας-. αντιδιαστέλλει τη νέα αλφαβητική γραφή από τη γραμμική Β, που, όπως είδαμε, τη χρησιμοποιούσαν κυρίως ανακτορικοί γραφείς για τα επίσημα αρχεία και μερικές φορές και τεχνίτες για την επικοινωνία τους σε ένα πολύ περιορισμένο κύκλο. Αντίθετα, οι πρώιμες αλφαβητικές επιγραφές μάλλον ήταν προϊόντα απλών ανθρώπων, που δεν ήταν επαγγελματίες γραφείς.

.....3.....

Οι Επιζεφύριοι Λοκροί, αποικία στη Νότια Ιταλία, ήταν από τις πρώτες πόλεις που απέκτησαν γραπτούς νόμους κάπου στα μέσα του 7ου αιώνα, ενώ στις αρχές του 6ου αιώνα ο Σόλωνας προσπάθησε να δώσει λύση στον εμφύλιο σπαραγμό που κατέτρεχε την Αττική με γραπτούς νόμους. Σε διάφορες ελληνικές πόλεις οι κατάλογοι ονομάτων αξιωματούχων χρησίμευαν ως χρονολογικό σύστημα. Στην Αθήνα διατηρούσαν κατάλογο *των επωνύμων αρχόντων* από το 683/2 π.Χ., ενώ για τη Σπάρτη πολλοί πίστευαν ότι υπήρχε κατάλογος εφόρων από το 754 π.Χ. Επίσης, ο σοφιστής Ιππίας ο Ηλείος, μετά από έρευνα στον ναό του Δία, κατήρτισε, γύρω στα 400 π.Χ., πλήρη κατάλογο των νικητών στους Ολυμπιακούς αγώνες στο αγώνισμα δρόμου (*στάδιον*) από την ίδρυσή τους ως τις μέρες του. Στην προσπάθειά του οφείλουμε την ακριβή χρονολόγηση των πρώτων Ολυμπιακών αγώνων το 776 π.Χ., μια και ο κατάλογος των ολυμπιονικών χρησίμευσε ως γενικό χρονολογικό

σύστημα για τους Έλληνες των μεταγενέστερων χρόνων.

.....5.....

Στα μέσα του 8ου αιώνα π.Χ. χρονολογούνται οι πρώτες ελληνικές αλφαβητικές επιγραφές που προέρχονται είτε από την ελλαδική χερσόνησο, όπως η παλιότερη επιγραφή, έμμετρη, σε υστερογεωμετρική [οινοχόη από το Δίπυλο της Αθήνας](#) (περ. 740 π.Χ.), είτε από τα νησιά του Αιγαίου, όπως η επιγραφή σε ροδιακό σκύφο (περ. 720 π.Χ.) ή η επιγραφή σε μεγάλο πήθο από τη Φαιστό της Κρήτης (πριν από το 700 π.Χ.). Επίσης, από τις Πιθηκούσες της Κάτω Ιταλίας, την αρχαιότερη ελληνική αποικία στη Δύση, προέρχεται η πιο μεγάλη επιγραφή, έμμετρη και πάλι, αυτών των χρόνων (κάπου στα 750-700 π.Χ.) χαραγμένη πάνω [στην κοτύλη του Νέστορα](#)[8].

.....2.....

Αν και η πλούσια λογοτεχνική παραγωγή των αρχαίων Ελλήνων απαγγελλόταν προφορικά και δεν διαβαζόταν, η διάσωσή της εξασφαλίστηκε χάρη στη γραφή. Τον 6ο αιώνα, στα χρόνια του τύραννου Πεισίστρατου, καταγράφηκαν στην Αθήνα και τα ομηρικά έπη που από τα μέσα του 8ου αιώνα είχαν πάρει, λίγο πολύ, σταθερή μορφή. Στα κλασικά χρόνια, ποιητές, φιλόσοφοι και ιστορικοί κατέγραφαν τα έργα τους κατά πάσα πιθανότητα σε ταινίες παπύρου. Λέγεται ότι ο φιλόσοφος Ηράκλειτος ο Εφέσιος κατέθεσε το χειρόγραφο του στον ναό της Άρτεμης στην Έφεσο (500 π.Χ.) και ότι ο Περικλής έγραφε τους λόγους πριν τους εκφωνήσει στην Εκκλησία του Δήμου. Στο β' μισό του 5ου αιώνα καλλιτέχνες, λογοτέχνες και φιλόσοφοι, όπως ο αρχιτέκτονας του Παρθενώνα Ικτίνος, ο τραγικός ποιητής Σοφοκλής, ο γλύπτης Πολύκλειτος, ο φιλόσοφος Αναξαγόρας, έγραψαν τις απόψεις τους για προβλήματα της τέχνης τους και της επιστήμης, ενώ παράλληλα άρχισαν να κυκλοφορούν εγχειρίδια για διάφορες τέχνες (τέχναι), όπως η ρητορική, η ιατρική. Τον 4ο αιώνα, ο ρήτορας Ισοκράτης άσκησε επιρροή όχι εκφωνώντας λόγους από το βήμα της Εκκλησίας του Δήμου, αλλά κυκλοφορώντας τους λόγους του σε γραπτή μορφή. Την ίδια εποχή ο φιλόσοφος [Πλάτωνας](#) διατύπωσε επικρίσεις κατά της γραφής· την αντιμετώπισε ως μέσο ακατάλληλο για την αληθινή γνώση.

.....6.....

Με λίγα λόγια, θα λέγαμε ότι οι Έλληνες κατά τους πρώιμους αρχαϊκούς χρόνους χρησιμοποίησαν τη νέα, ευκολομάθητη γραφή για να σημαδέψουν τα ιδιόκτητα αντικείμενά τους και για να αυτοδιαφημιστούν -κάτι που ταίριαζε στον ανταγωνιστικό κόσμο των αρχαϊκών χρόνων- αλλά και για να τιμήσουν τους θεούς τους. Με την πάροδο του χρόνου η γραφή άρχισε να εξυπηρετεί ανάγκες σε όλο και περισσότερους τομείς της καθημερινής ζωής. Οι έμποροι μπορούσαν να καταγράφουν πράγματα χρήσιμα για τους ίδιους, οι τεχνίτες να υπογράφουν τα προϊόντα τους, και οι ποιητές να καταγράφουν την ποιητική τους δημιουργία. Μέσα στον 7ο αιώνα, όταν έντονες κοινωνικές συγκρούσεις συντάραζαν τις πόλεις του ελλαδικού χώρου και δημιουργήθηκαν αποικίες, δηλ. νέες ελληνικές κοινότητες, από τη Μαύρη Θάλασσα ως τα στενά του Γιβραλτάρ, η γραφή αναδείχτηκε σε μέσο που μπορούσε να περιορίσει την αστάθεια, τη σύγχυση και την ασυδοσία.

.....4.....

Το κείμενο στην κανονική του μορφή:

...Ο μεγάλος αριθμός των αθηναϊκών επιγραφών έχει συσχετιστεί με την έννοια της διαφάνειας που θεωρείται βασικό χαρακτηριστικό της δημοκρατίας και σύμφωνα με τη σύγχρονη πολιτική θεωρία αλλά και σύμφωνα με τα κείμενα των αρχαίων. Για παράδειγμα, στις *Ikéτιδες* του Ευριπίδη ο Θησέας λέει ότι οι γραπτοί νόμοι είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της δημοκρατίας, ενώ ο τύραννος κρατάει τους νόμους μόνο για τον εαυτό του. Το σημαντικότερο, υπεύθυνοι για τη σύνταξη και τη δημοσιοποίηση των κειμένων αυτών ήταν απλοί πολίτες, που αποκτούσαν επαρκή γνώση γραφής και ανάγνωσης μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας ή παρακολουθώντας ιδιωτικά μαθήματα. Εν ολίγοις, θα λέγαμε ότι δεν είναι η απλότητα ενός συστήματος γραφής αλλά οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που καθορίζουν ποιος μπορεί να μάθει να γράφει και να διαβάσει, και σε ποιο βαθμό.

Στα μέσα του 8ου αιώνα π.Χ. χρονολογούνται οι πρώτες ελληνικές αλφαβητικές επιγραφές που προέρχονται είτε από την ελλαδική χερσόνησο, όπως η παλιότερη επιγραφή, έμμετρη, σε υστερογεωμετρική [οινοχόη από το Δίπυλο της Αθήνας](#) (περ. 740 π.Χ.), είτε από τα νησιά του Αιγαίου, όπως η επιγραφή σε ροδιακό σκύφο (περ. 720 π.Χ.) ή η επιγραφή σε μεγάλο πίθο από τη Φαιστό της Κρήτης (πριν από το 700 π.Χ.). Επίσης, από τις Πιθηκούσες της Κάτω Ιταλίας, την αρχαιότερη ελληνική αποικία στη Δύση, προέρχεται η πιο μεγάλη επιγραφή, έμμετρη και πάλι, αυτών των χρόνων (κάπου στα 750-700 π.Χ.) χαραγμένη πάνω [στην κοτύλη του Νέστορα](#)^[8]. Πρόκειται για [ιδιωτικού χαρακτήρα χαράγματα](#) που απλοί άνθρωποι χάραζαν, συνήθως μετά το ψήσιμο του πηλού, είτε πάνω σε αγγεία ή πήλινες πινακίδες είτε σε άλλα αντικείμενα, όπως αναθηματικά, ορειχάλκινα ή πέτρινα, αγαλματίδια. Το περιεχόμενο των πρώιμων επιγραφών -ονόματα και απλές σκέψεις είτε για στιγμές ιδιωτικής διασκέδασης με χορό και πιότο είτε για θέματα λατρείας- αντιδιαστέλλει τη νέα αλφαβητική γραφή από τη γραμμική Β, που, όπως είδαμε, τη χρησιμοποιούσαν κυρίως ανακτορικοί γραφείς για τα επίσημα αρχεία και μερικές φορές και τεχνίτες για την επικοινωνία τους σε ένα πολύ περιορισμένο κύκλο. Αντίθετα, οι πρώιμες αλφαβητικές επιγραφές μάλλον ήταν προϊόντα απλών ανθρώπων, [που δεν ήταν επαγγελματίες γραφείς](#).

Με λίγα λόγια, θα λέγαμε ότι οι Έλληνες κατά τους πρώιμους αρχαϊκούς χρόνους χρησιμοποίησαν τη νέα, ευκολομάθητη γραφή για να σημαδέψουν τα ιδιόκτητα αντικείμενά τους και για να αυτοδιαφημιστούν -κάτι που ταίριαζε στον ανταγωνιστικό κόσμο των αρχαϊκών χρόνων- αλλά και για να τιμήσουν τους θεούς τους. Με την πάροδο του χρόνου η γραφή άρχισε να εξυπηρετεί ανάγκες σε όλο και περισσότερους τομείς της καθημερινής ζωής. Οι έμποροι μπορούσαν να καταγράφουν πράγματα χρήσιμα για τους ίδιους, οι τεχνίτες να υπογράφουν τα προϊόντα τους, και οι ποιητές να καταγράφουν την ποιητική τους δημιουργία. Μέσα στον 7ο αιώνα, όταν έντονες κοινωνικές συγκρούσεις συντάραζαν τις πόλεις του ελλαδικού χώρου και δημιουργήθηκαν αποικίες, δηλ. νέες ελληνικές κοινότητες, από τη Μαύρη Θάλασσα ως τα στενά του Γιβραλτάρ, η γραφή αναδείχτηκε σε μέσο που μπορούσε να περιορίσει την αστάθεια, τη σύγχυση και την ασυδοσία. Οι Επιζεφύριοι Λοκροί, αποικία στη Νότια Ιταλία, ήταν από τις πρώτες πόλεις που απέκτησαν γραπτούς νόμους κάπου στα μέσα του 7ου αιώνα, ενώ στις αρχές του 6ου αιώνα ο Σόλωνας προσπάθησε να δώσει λύση στον εμφύλιο σπαραγμό που κατέτρεχε την Αττική με γραπτούς νόμους. Σε διάφορες ελληνικές πόλεις οι κατάλογοι ονομάτων αξιωματούχων χρησίμευαν ως χρονολογικό σύστημα. Στην Αθήνα διατηρούσαν κατάλογο [των επωνύμων αρχόντων](#) από το 683/2 π.Χ., ενώ για τη Σπάρτη πολλοί πίστευαν ότι υπήρχε [κατάλογος εφόρων από το 754 π.Χ.](#) Επίσης, ο σοφιστής Ιππίας ο Ηλείος, μετά από έρευνα στον ναό

του Δία, κατήρτισε, γύρω στα 400 π.Χ., πλήρη κατάλογο των νικητών στους Ολυμπιακούς αγώνες στο αγώνισμα δρόμου (στάδιον) από την ίδρυσή τους ως τις μέρες του. Στην προσπάθειά του οφείλουμε την ακριβή χρονολόγηση των πρώτων Ολυμπιακών αγώνων το 776 π.Χ., μια και ο κατάλογος των ολυμπιονικών χρησίμευσε ως γενικό χρονολογικό σύστημα για τους Έλληνες των μεταγενέστερων χρόνων.

Αν και η πλούσια λογοτεχνική παραγωγή των αρχαίων Ελλήνων απαγγελόταν προφορικά και δεν διαβαζόταν, η διάσωσή της εξασφαλίστηκε χάρη στη γραφή. Τον 6ο αιώνα, στα χρόνια του τύραννου Πεισίστρατου, καταγράφηκαν στην Αθήνα και τα ομηρικά έπη που από τα μέσα του 8ου αιώνα είχαν πάρει, λίγο πολύ, σταθερή μορφή. Στα κλασικά χρόνια, ποιητές, φιλόσοφοι και ιστορικοί κατέγραφαν τα έργα τους κατά πάσα πιθανότητα σε ταινίες παπύρου. Λέγεται ότι ο φιλόσοφος Ηράκλειτος ο Εφέσιος κατέθεσε το χειρόγραφο του στον ναό της Άρτεμης στην Έφεσο (500 π.Χ.) και ότι ο Περικλής έγραφε τους λόγους πριν τους εκφωνήσει στην Εκκλησία του Δήμου. Στο β' μισό του 5ου αιώνα καλλιτέχνες, λογοτέχνες και φιλόσοφοι, όπως ο αρχιτέκτονας του Παρθενώνα Ικτίνος, ο τραγικός ποιητής Σοφοκλής, ο γλύπτης Πολύκλειτος, ο φιλόσοφος Αναξαγόρας, έγραψαν τις απόψεις τους για προβλήματα της τέχνης τους και της επιστήμης, ενώ παράλληλα άρχισαν να κυκλοφορούν εγχειρίδια για διάφορες τέχνες (τέχναι), όπως η ρητορική, η ιατρική. Τον 4ο αιώνα, ο ρήτορας Ισοκράτης άσκησε επιρροή όχι εκφωνώντας λόγους από το βήμα της Εκκλησίας του Δήμου, αλλά κυκλοφορώντας τους λόγους του σε γραπτή μορφή. Την ίδια εποχή ο φιλόσοφος Πλάτωνας διατύπωσε επικρίσεις κατά της γραφής· την αντιμετώπισε ως μέσο ακατάλληλο για την αληθινή γνώση...

[Αννα Μίσσιου, Γραφή και ελληνική γλώσσα, 2007, www.greek-language.gr](http://www.greek-language.gr)

Μαρία Πουρνάρα, φιλόλογος
Παρίσι